

โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์ศึกษาพัฒนาการของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาสมบัติชุมชนของแต่ละชุมชนในเชียงใหม่และศึกษาการสร้างประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนในเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) เป็นหลัก โดยกระบวนการทำงานเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดประชุมในแต่ละชุมชนเพื่อให้การตรวจสอบผลงานเป็นระยะจนเสร็จสิ้นโครงการและนำเสนอรายงานวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description)

ชุมชนที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ (ก) ชุมชนในจินตนาการ แบ่งเป็น (1) ชุมชนสงฆ์ (2) ชุมชนเจ้านายฝ่ายเหนือ (3) ชุมชนของชนชั้นกลาง (4) ชุมชนชาวบ้าน โดยแบ่งคนในชุมชนของชนชั้นกลางตามภาระหน้าที่เป็น 4 กลุ่มคือ (1) กลุ่มที่ทำงานในภาคราชการ (2) กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ (3) กลุ่มอาจารย์-นักวิชาการ (4) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

(ข) ชุมชนพื้นที่ในตัวเมืองเชียงใหม่ จำนวน 10 ชุมชนคือ (1) ชุมชนวัดเชียงมั่น (2) ชุมชนวัดเจ็ดยอด (3) ชุมชนวัดนันทาราม (4) ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย (5) ชุมชนวัดศรีสุพรรณ (6) ชุมชนบ้านฮ่อม (7) ชุมชนวัดเกต (8) ชุมชนวัดป่าเป้า (9) ชุมชนวัดพุกแดง (10) ชุมชนวัดท่ากระดาศ

การศึกษาชุมชนทั้งสองประเภทแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ (ก) ส่วนที่ว่าด้วยพัฒนาการของชุมชนโดยใช้คำถาม "ที่ไหน" และ "เมื่อไร" (ข) ส่วนที่ว่าด้วยสมบัติสาธารณะของชุมชน ใช้คำถาม "อะไร" และ "ใคร" (ค) ส่วนที่ว่าด้วยการสร้างประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชน ใช้คำถาม "อย่างไร" และ "ทำไม"

ผลการศึกษาพบดังนี้

(ก) ส่วนที่ว่าด้วยพัฒนาการของชุมชน

พบร่องรอยของชุมชนในเชียงใหม่ใน 9 ช่วงเวลาต่อไปนี้ (1) ช่วงก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่มีร่องรอย "ชุมชน" ปรากฏในตำนานและผลของการขุดค้นทางโบราณคดี พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานและการมีชุมชนเช่นกลุ่มชนชาวลัวะ ซึ่งชุมชนพื้นที่เช่นชุมชนวัดนันทารามก็พยายามสร้างประวัติศาสตร์เชื่อมโยงถึงกลุ่มชาวลัวะก่อนตั้งเชียงใหม่

(2) ช่วงสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1839-2101) เป็นยุคที่ชุมชนต่างๆ เกิดขึ้นชัดเจนเช่นชุมชนสงฆ์ ชุมชนเจ้านาย ชุมชนชาวบ้านหรือไพร่ กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์มังรายปรากฏเช่นวัดเชียงมั่น วัดเจ็ดยอด วัดนันทาราม วัดหมื่นสาร วัดศรีสุพรรณ วัดพันตอง โดยชุมชนเจ้านายเป็นผู้สร้างผู้อุปถัมภ์และ ถวายกำ ลังคนที่ไพร่จำนวนหนึ่งให้เป็น "ข้าวัด" ให้กับวัดเพื่อดูแลรับใช้ชุมชนสงฆ์และรอบนอกเวียงที่เป็นชุมชนเกษตรกรรม โดยมีชุมชนพ่อค้าทางไกลทางไกลเข้ามาพักชั่วคราว

(3) ช่วงพม่าปกครองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2101-2317) เป็นช่วงที่มีหลักฐานประเภทลายลักษณ์เช่นศิลาจารึกระบุถึงการอุปถัมภ์ชุมชนสงฆ์ของชุมชนเจ้านายโดยมีการถวายกำ ลังคนที่ไพร่ให้เป็นข้าวัดจำนวนหลายครัวเรือน ดังปรากฏในจารึกที่วัดเชียงมั่น และจารึกที่วัดเกต

(4) ช่วงพระเจ้ากาวิละและน้องๆ ช่วยกันพื้นบ้านเมือง (พ.ศ. 2325-2358) เป็นช่วงที่เกิดชุมชนพื้นที่ในเชียงใหม่จำนวนมากเพราะมีการ "เทครัว" กำ ลังคนมาจากเมืองต่าง ๆ มาตั้งบ้านเรือนในเชียงใหม่ เช่นใน พ.ศ. 2342

พระเจ้ากาวิละให้นำกำลังคนจากบ้านจัวลายมาไว้ที่บริเวณข้างวัดหมื่นสารทำให้เรียกชุมชนนี้ในเวลาต่อมาว่าชุมชนหมื่นสารบ้านจัวลาย ช่วงเวลาเดียวกันก็นำกำลังคนจากเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวินมาไว้ที่ข้างวัดศรีสุพรรณ ครั้นใน พ.ศ.2347 เมื่อตีเมืองเชียงแสนสำเร็จก็นำกำลังคนจากเชียงแสนส่วนหนึ่งมาไว้ข้างวัดพันตอง วัดลอยเคราะห์ วัดข้างม้องวัดมหาวันเกิดเป็น"ชุมชนบ้านฮ่อม" หลังจากตีเชียงแสนได้ก็ส่งกองทัพขึ้นไปตั้งเชียงตุงนำกำลังคนทั้งเจ้านายและไพร่ชาวเขินมาไว้ข้างวัดนันทารามและพื้นที่ข้างเคียงเกิดเป็นชุมชนชาวไทเขินเรียกว่า"ชุมชนวัดนันทาราม"

(5)ช่วงเริ่มติดต่อกับชาวตะวันตกซึ่งเป็นช่วงที่สยามเปิดประเทศโดยสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398บริษัทป้าไม้ของอังกฤษก็เข้ามาตั้งในเชียงใหม่ คนในบังคับของอังกฤษก็เข้ามาด้วยเช่นฮินดู มุสลิม ไทใหญ่ พม่า ตองซู่ ฯลฯ เกิดเป็นชุมชนเช่นชุมชนวัดป่าเป้า ของไทใหญ่ใน พ.ศ.2434 โดยคนส่วนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานในชุมชนบ้านฮ่อมเช่นกลุ่มศรีท้าววัดมหาวัน ขณะเดียวกันพ่อค้าจีนที่มาจากทั้งทางบกและทางน้ำก็เริ่มตั้งถิ่นฐานในเชียงใหม่บริเวณริมแม่น้ำปิง เช่นชุมชนวัดเกต ชุมชนวัดท่ากระดาศ ครั้น พ.ศ.2410 มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ชุดแรกก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเชียงใหม่ตั้งโบสถ์ โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ บริเวณสองฝั่งแม่น้ำปิงซึ่งต่อมาย้ายมาอยู่บริเวณชุมชนวัดเกต

(6)สมัยเทศบาล ตั้งแต่ พ.ศ.2417 สยามเริ่มส่งข้าหลวงขึ้นมากำกับราชการในเชียงใหม่และส่งข้าราชการขึ้นมาจัดการแบบแผนการปกครองเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้ภาคราชการเติบโตตั้งแต่นั้นมา เกิดเป็นชุมชนของภาคราชการทั้งสายพลเรือน สายทหารและ สายตำรวจนำสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพและทางความคิด ช่วงนี้จึงมีปฏิกริยาจากท้องถิ่นเกิดการเรียกตัวเองว่า"คนเมือง"ขึ้น

(7)ช่วงสงครามโลกและหลังสงครามโลก เป็นช่วงเวลาที่คนร่วมสมัยยังมีชีวิตคนในแต่ละชุมชนส่วนหนึ่งจึงใช้เป็นสมบัติชุมชนในการสร้างประวัติศาสตร์เช่นชุมชนหมื่นสารบ้านจัวลาย ซึ่งอดีตทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้มาตั้ง پایจาร์ไว้ ขณะเดียวกันช่วงนี้เกิดชุมชนของคนเมืองที่ได้รับการศึกษาชั้นสูงในกรุงเทพมหานครด้วยกันเป็นสมาคมชาวเหนือมุ่งใช้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในฐานะสมบัติชุมชน ขณะที่ในเชียงใหม่เกิดชุมชนผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเพื่อแสดงความคิดเห็นเรื่องการตั้งมหาวิทยาลัยและมีการรวมตัวเป็นกลุ่มพุทธนิคมทำกิจกรรมหารายได้สร้างพุทธสถานจนสำเร็จ

(8)ช่วงเริ่มมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเปิดสอนเมื่อ 18 มิถุนายน พ.ศ.2507 เชียงใหม่เปลี่ยนแปลงมากขึ้นเกิดชุมชนในมหาวิทยาลัย ชุมชนบ้านจัดสรร-หอพักข้างมหาวิทยาลัย และชุมชนแออัดในเขตเมืองโดยชุมชนของชนชั้นกลางยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่

(9)ยุคปฏิรูปการเมือง-การศึกษา โดยเฉพาะตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นช่วงที่ชุมชนชาวบ้านได้มีโอกาสรื้อฟื้นศักยภาพและรักษาสมบัติชุมชนอย่างมีกฎหมายคุ้มครอง

ข. ส่วนที่ว่าด้วยสมบัติสาธารณะของชุมชน

สมบัติสาธารณะของชุมชนทั้งสองประเภทเริ่มต้นจาก"ประวัติศาสตร์"ต่อมาคือการศึกษา ทั้งสองอย่างทำให้ชุมชนมีพลังและเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้

ค. ส่วนที่ว่าด้วยการสร้างประวัติศาสตร์

ทุกชุมชนได้ใช้ "ประวัติศาสตร์"เป็นสมบัติสาธารณะในการสร้างประวัติศาสตร์โดยในช่วงหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมาชุมชนของชนชั้นกลางในภาคราชการได้สร้างประวัติศาสตร์ชุดใหม่ครอบงำประวัติศาสตร์ชุดเดิมที่สร้างโดยชุมชนสงฆ์และชุมชนเจ้านาย โดยมีผู้ผ่านการศึกษาแบบโรงเรียนเช่นชุมชนวิชาการส่วนหนึ่งและชุมชนภาคธุรกิจเอกชนหนุนช่วยสืบทอดประวัติศาสตร์ชุดใหม่ ขณะที่ชุมชนชาวบ้านแม้ถูกแย่งชิงพื้นที่ทางสังคมไปเกือบหมดสิ้น ก็ได้สร้างประวัติศาสตร์ขึ้น โดยมีชุมชนสงฆ์เป็นที่พึ่งหลักและมีคนในชุมชนวิชาการบางส่วนหนุนช่วยทำให้เกิดพลังและความมั่นใจมากขึ้นตามลำดับ

This research project was set out to trace developments of Chiang Mai City communities from past to present, examine Community Public Property of each community, and probe the construction of each community's own history. It relied primarily on the historical approach with special emphasis on those communities' participation. Research results were subsequently presented in the form of analytical description.

Studied communities were divided into 2 types: (A) Imagined Community Type and (B) Chiang Mai City Proper Community Type. Type A communities were those comprising (1) Buddhist monks; (2) Northern nobility; (3) the middle class; and (4) common villagers. Specifically, as regards the middle class community it was functionally sub-divided into 4 groups, namely, (1) public sector employees; (2) business people; (3) instructors-academics; and (4) nongovernmental organizations' members. Type B communities comprised (1) Chiang Man Temple; (2) Jed Yod Temple; (3) Nantaram Temple; (4) Muen San Ban Wua Lai; (5) Srisupan Temple; (6) Ban Hom; (7) Kate Temple; (8) Pa Pao Temple; (9) Puak Taem Temple; and (10) Ta Kra Dat Temple communities.

Findings were as follows:

A. Developments of Chiang Mai City Communities

As regards this it was found that 9 developmental periods had been identified.

(1) Pre-Chiang Mai City Construction Period. Traces and remnants of "communities" were spotted in legends and ancient writings. At the same time, archeological excavations also unearthed remnants of human settlement and community, e.g. those of the Lawa ethnic group.

(2) Meng Rai Dynasty Period (B.E. 1839-2101). This period witnessed the clear emergence of various communities such as those of Buddhist monks, nobility, villagers or commoners, etc., scattered in various areas. Historical evidence of the period indicated that the nobility community had been responsible for the construction and continued maintenance of Chiang Man, Jed Yod, Nantaram, Muensan, Srisupan and Pantong Temples. Short- and long-distance traders and merchants also found to have occasionally and temporarily stayed or taken refuge there.

(3) The Burmese Occupation Period (B.E. 2101-2317). This was the period when written evidence had been found, e.g., stone inscription, regarding the nobility community's patronage for the community of Buddhist monks. For example, members of the former were recorded/reported to have provided their privately owned subjects or slaves to work for the temples and serve the monks residing there.

(4) The King Kawila and Brothers Helping Rebuild the City Period. This period saw the reemergence of Chiang Mai City communities following the bringing in and settlement of peoples from faraway places in the city and its vicinity. For example, in B.E. 2342 King Kawila ordered the relocation of Ban Wua Lai residents around Muensan Temple and the settlement of people taken from towns west of Salween River around Srisupan Temple, thus, forming 2 more communities. In B.E. 2347, following the capture of Chiang Saen City, King Kawila brought back a certain number of people and settled them at "Ban Hom Community". Moreover, he sent his troops up to Chiang Tung to bring to

Chiang Mai City a number of Tai Kheun people and be settled around what was later called the “Nantaram Temple Community”.

(5) The Contact with the West Period. After B.E.2434, the British lumbering company established itself in the city. It was accompanied by a number of British subjects who later formed various ethnic communities such as the Tai (Yai) PaPao Temple community. At the same time, Chinese traders, who had come to Chiang Mai City both by land and water, began to settle in areas along the Ping River. Wat Kate or Kate Temple and Takadat Temple communities were outstanding examples. In B.E.2410, the First batch of Protestant missionaries arrived to propagate its faith, build churches, school and hospital in Kate Temple community.

(6) The Thesaphiban Period. Since B.E.2417, Bangkok started sending its governor to run and rule Chiang Mai City as well as government servants to carry out Bangkok’s centralization of power plans and measures. A community of government servants, both civil and military, emerged as a consequence. During this very period, local reaction started to build up calling itself “Khon Muang”.

(7) During and Post-W.W.II Period. This was the period contemporary Folks were still alive. Some members, thus, made use of them as community assets in constructing their local history.

(8) The Birth of Chiang Mai University Period. The University started in B.E. 2507 and, as a consequence, brought later into being communities of estates and dormitories as well as congested areas near and around it. Nevertheless, the majority of such communities’ area was in the hand of the middle class.

(9) The Educational and Political Reform Period. In this period, communities were accorded, particularly by the 1997 Constitution, more opportunities to preserve their community assets and treasures as well as construct their own community history in a legalized manner,

B. Community Public Properties

Public properties of both types of communities started from “history” which later became education. Both, however, strengthened the communities and enabled them to gain access to various sources of resources.

C. Construction of History

Each and every community made use of “history” as a public property in history construction. During the past 100-year period, it was plain and clear that the middle class, public servants community had, via its constructed history, dominated the local history constructed by nobility and Buddhist monks communities. This domineering class-based history was support,sustained,and continued by products of the formal schooling system.At the same time,common villagers communities,whose social space had almost totally been taken away, attempted to construct their own histories primarity backed up by the Buddhist monks community and partially supported by certain portion of the community of academics. In the process, such communities increasingly gained strength and confidence.